

Є. І. Бірюков,
аспірант кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
ПВНЗ "Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая"
ORCID ID: 0000-0001-5333-8839

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.11.108

ДЕТЕРМІНУЮЧІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Ie. Biriukov,
postgraduate student of Management and Public Administration Department,
PHEI "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University"

DETERMINING FACTORS OF INFLUENCE ON FUNCTIONING OF ELECTRIC POWER ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті визначено детермінуючі фактори впливу на функціонування електроенергетичних підприємств. Обґрунтовано значення розвитку підприємств енергетичного комплексу та електроенергетики зокрема. Встановлено, що електрична енергія є одним з найбільш універсальних видів енергії, від якої залежність світової економіки тільки зростає, проте, електроенергетична галузь виступає інфраструктурною складовою економічної системи кожної країни. Ефективність її функціонування та розвитку визначає не лише економічне зростання, але й рівень та якість життя населення, що обумовлює підвищений інтерес до виробництва та розподілу енергоресурсів не тільки з боку держави, але й суб'єктів підприємництва й суспільства загалом. Для визначення детермінуючих факторів ідентифікації впливу на функціонування електроенергетичних підприємств та енергетичної галузі в цілому було використано системний підхід. Це дало можливість виокремити такі групи факторів: нормативно-правові, кон'юнктурні, техніко-економічні, соціально-економічні та екологічні.

The article determines the determinants of influence on the functioning of electric power companies. The importance of development of the enterprises of the power complex and electric power in particular is substantiated. It is established that electricity is one of the most versatile types of energy, from which the dependence of the world economy is only growing, however, the electricity industry is an infrastructure component of the economic system of each country. The efficiency of its functioning and development is determined not only by economic growth, but also by the level and quality of life of the population, which determines the increased interest in the production and distribution of energy resources not only from the state but also the subjects of business and society as a whole. It has been found out that in the strategic dimension for our country, the electric power industry is an economic pledge of state sovereignty, a conceptual element of good governance, a dominant factor in the sustainable development of competitive relations and an integral component of integration into the European energy space.

A systematic approach was used to determine the determinants of the identification of the impact on the operation of the electricity companies and the energy industry. This made it possible to distinguish such groups of factors as: first, regulatory ones, determined by the lack of a comprehensive state strategy for the development of the energy industry, effective mechanisms for interaction and coordination of electricity companies and state bodies, in accordance with state development priorities and economic growth goals, etc. Secondly, the situation is caused by the low level of investment potential of domestic electricity companies and the industry as a whole. Thirdly, the technical and economic ones, which are caused by the extremely high rates of deterioration of fixed assets of electric power companies, the backwardness of domestic energy infrastructure compared to foreign power systems, etc. Fourthly, the socio-economic ones, which are characterized by the lack of educational measures of the state to promote the practice of active energy saving among the population, etc. Fifthly, the environmental, which is caused by the destructive impact of electricity production on the environment and the actualization of resource scarcity, etc.

Ключові слова: підприємства електроенергетики, особливості функціонування, електроенергетика, екзогенні та ендогенні фактори, фактори впливу, енергетичний комплекс.

Key words: power companies, features of functioning, power industry, exogenous and endogenous factors, factors of influence, energy complex.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічні ризики, екологічні питання забезпечення процесу відтворення продуктивних сил суспільства, які пов'язані з використанням всіх видів ресурсів, у тому

числі й енергетичних, протягом століть вважають глобальними проблемами людства. Електрична енергія є одним із найбільш універсальних видів енергії, від якої залежність світової економіки тільки зростає. Проте

електроенергетична галузь виступає інфраструктурною складовою економічної системи кожної країни. Ефективність її функціонування та розвитку визначає не лише економічне зростання, але й рівень та якість життя населення, що обумовлює підвищений інтерес до виробництва та розподілу енергоресурсів не тільки з боку держави, але й суб'єктів підприємництва й суспільства загалом.

Як наслідок, інвестиції в електроенергетику й паливну промисловість у державі складають близько 40 % усіх капіталовкладень у промисловості, що визначає регулювання електроенергетичного комплексу як один з пріоритетних напрямів державної економічної політики [4, с. 154].

Таким чином, у стратегічному вимірі для нашої країни електроенергетична галузь виступає економічною запорукою державного суверенітету, концептуальним елементом належного врядування, домінантою стало-го розвитку конкурентних взаємовідносин та невід'ємною складовою інтеграції до європейського енергетичного простору.

Проте, попри зміну сучасного підходу до ведення бізнесу провідними українськими компаніями та визначення енергоефективного курсу розвитку економіки України, яке обумовлене Угодою про Асоціацію з Європейським Союзом, суттєвих позитивних зрушень на жаль не спостерігається. Досить тривалий час політика промислового виробництва України визначалася директивно, оскільки, досі відсутні дієві механізми енергозбереження та спостерігається хаотичне споживання ресурсів, а особливо електроенергії як ключового параметру діяльності промислового комплексу.

Сучасний ринок електричної енергії виступає одним із найбільш чутливих до зміщення акцентів щодо перегрупування й концентрації сил і можливостей, оптимізації організаційного забезпечення, розміщення первинної ресурсної бази та перебудови системи інститутів відповідно до коригування цільових орієнтирів [5, с. 87]. Таке положення обумовлюється структурною упорядкованістю процесів і функцій, які пов'язані із діяльністю суб'єктів господарювання електроенергетичного ринку, яка включає певні елементи виробничого, споживчого, обслуговуючого секторів і залежить у більшій мірі від: цінових диспропорцій серед різних груп кінцевих споживачів, недофінансування виробничої та розподільної інфраструктури, браку задіяних енергозберігаючих технологій і обладнання, відсутності стимуляційних заходів державного регулювання тощо. Це та інше вимагає більш ґрунтовного вивчення факторів відповідно до характеру здійснюваного впливу на підприємства електроенергетики та енергетичної галузі загалом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика здійснення господарської діяльності підприємствами електроенергетики, аналізу ринку електроенергії України та інструментарію його регулювання порушується у великій кількості досліджень вітчизняних науковців. Варто відзначити, що особливий вклад у розвиток наукових уявлень щодо розуміння економічної природи електроенергетичних підприємств та їх місця в національній економічній системі здійснено працями таких вчених: О. Битяк, І. Будзко, М. Бурбело, О. Бурлай, О. Губрієнко, В. Євдокімов, Ю. Желєзко, М. Земляний, Б. Папков, Н. Кузьминчук, В. Точилін, В. Саприкін, Б. Слупський, В. Цаплін, В. Шведун та ін.

Проте, попри широке висвітлення базових аспектів функціонування ринку електроенергетики, інструментів його регулювання та основних учасників, в умовах глибоких структурних перебудов та активного реформування всіх сфер економіки, питання особливостей функціонування підприємств цієї галузі в умовах обмеженості ресурсів потребує більш детальної теоретичної проробки та наукового висвітлення, у тому числі віднос-

но факторів впливу на підприємства електроенергетики.

Метою дослідження є визначення детермінуючих факторів впливу на функціонування електроенергетичних підприємств в Україні. Для вирішення поставленої мети було вирішено такі завдання:

— обґрунтовано значення розвитку підприємств енергетичного комплексу та електроенергетики зокрема;

— за використанням системного підходу до диференціації факторів щодо характеру здійснюваного впливу на підприємства електроенергетики виокремлено такі групи впливу: нормативно-правові, кон'юнктурні, техніко-економічні, соціально-економічні та екологічні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Найбільш повного розуміння особливостей функціонування електроенергетичних підприємств потребує розгляд комплексного впливу сукупності факторів на діяльність того чи іншого підприємства. Традиційним є поділ на такі фактори впливу [1, с. 34]:

— екзогенні (фактори зовнішнього середовища, які включають правову, соціальну, політичну, економічну та інші компоненти);

— ендогенні (пов'язані з внутрішнім середовищем підприємства).

Водночас перші в сучасних умовах чинять вирішальний вплив на можливості реалізації потенціалу підприємства. Конкретизуючи питання щодо ідентифікації ключових факторів впливу на функціонування електроенергетичних підприємств та енергетичної галузі загалом, вважаємо за доцільне використовувати системний підхід до диференціації факторів, а саме: відповідно до характеру здійснюваного впливу [2, с. 33; 3, с. 104; 6, с. 58; 7, с. 69; 8, с. 254]. У цьому напрямі пропонуємо виділити такі групи впливу: нормативно-правові, кон'юнктурні, техніко-економічні, соціально-економічні та екологічні. Розглянемо їх більш детально по відношенню до підприємств електроенергетики.

Нормативно-правові фактори:

— відсутність комплексної державної стратегії розвитку енергетичної галузі, дієвих механізмів взаємодії та координації підприємств електроенергетики та державних органів відповідно до державних пріоритетів розвитку та цілей економічного зростання;

— наявність міжнародних договірних зобов'язань щодо імплементації європейських норм енергетичного законодавства у рамках євроінтеграційного процесу;

— низька ефективність механізмів контролю загальнодержавного та муніципального рівнів за використанням енергоресурсів.

Кон'юнктурні фактори:

— низький рівень інвестиційного потенціалу вітчизняних електроенергетичних підприємств та галузі в цілому;

— залежність від коливання цін на міжнародних сировинних ринках, що піддаються значному впливу геополітичних чинників;

— політизація процесу ціноутворення на енергетичному ринку у рамках національної економічної системи;

— низький рівень розвитку інфраструктури енергоринку, відсутність дієвого механізму його функціонування;

— вкрай низький рівень конкурентної активності енергоринку, спричинений високою монополізацією галузі.

Техніко-економічні фактори:

— надзвичайно високі показники зносу основних засобів електроенергетичних підприємств (генеруючого обладнання, електричних мереж і т.д.);

— відсталість вітчизняної енергетичної інфраструктури порівняно з зарубіжними енергосистемами;

— неможливість покриття наявним обсягом фінансування реновації та реконструкції енергетичної інфраструктури реальних потреб у даних заходах;

— популяризація альтернативної енергетики та активізація наукових досліджень у напрямку відновлювальних джерел енергії;

— поява технічних можливостей до використання домогосподарствами об'єктів малої енергетики та можливості використання ними "зеленого тарифу".

Соціально-економічні фактори:

— відсутність національної культури споживання енергоресурсів, що виявляється у надмірному, недбайливому використанні електроенергії домогосподарствами;

— відсутність просвітницьких заходів держави щодо популяризації практики активного енергозбереження серед населення;

— поступове падіння якості підготовки вітчизняних кадрів, що в перспективі загрожує дефіцитом кваліфікованих фахівців на енергоринку;

— відсутність належного рівня платіжної дисципліни серед населення, що пов'язано насамперед з деструктивною політикою уряду щодо непропорційного збільшення тарифного навантаження порівняно з динамікою росту доходів населення;

— позитивна динаміка росту рівня енергоспоживання домогосподарствами за рахунок постійного зростання енергоспоживаючих приладів та рівня їх енергоемності.

Екологічні фактори:

— деструктивний вплив виробництва електроенергії на навколишнє середовище (теплове й шумове забруднення, вплив на сейсмічність території, викиди токсичних сполук в атмосферу і т.д.);

— поступова актуалізація проблеми обмеженості ресурсів (виснаження традиційних джерел первинних енергоресурсів);

— ризики реформування нормативно-правового забезпечення у бік посилення регуляторних обмежень щодо забруднення довкілля;

— високий рівень техногенності загроз, пов'язаних із виникненням надзвичайних ситуацій на підприємствах-виробниках електроенергії.

Описані вище фактори зовнішнього середовища дозволяють стверджувати, що поточний стан підприємств електроенергетики відзначається значним ступенем вразливості до динамічних процесів зовнішнього середовища та системних проблем внутрішньо-організаційного характеру. Така ситуація вимагає активних дій як з боку державних органів, направлених на формування цілісної концепції розвитку енергоринку та підприємств галузі, так і докорінних змін всередині самих підприємств у напрямку дотримання міжнародних екологічних стандартів та оптимізації цінової компоненти.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що електроенергетика як окремий вид господарської діяльності володіє рядом принципових особливостей характерних виключно для цієї галузі. Також особливості діяльності електроенергетичних підприємств багато в чому визначаються факторами впливу різної направленості, які запропоновано розподілити на нормативно-правові, кон'юнктурні, техніко-економічні, соціально-економічні та екологічні.

Ефективність функціонування окремих підприємств та галузі електроенергетики в цілому залежить, з одного боку, від можливості налагодження дієвого партнерства між урядом та провідними представниками галузі, а з іншого — від конкретних дій управлінського персоналу окремих електроенергетичних підприємств у напрямі оптимізації ефективності протікання ключових бізнес-процесів.

Подальших досліджень вимагають питання визначення перешкод розвитку підприємств електроенерге-

тики в умовах обмеженості ресурсів та розроблення напрямів щодо їх усунення.

Література:

1. Гордієнко В., Гончарова М. Енергетична складова в системі економічної безпеки України. Інноваційна економіка. 2012. № 4 (30). С. 33—36.

2. Кицькай А.І. Енергоефективність в Україні: аналіз, проблеми та шляхи підвищення. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 32—37.

3. Лопанчук Г. В. Проблеми забезпечення енергетичної незалежності української економіки. Управління розвитком. 2011. № 16 (113). С. 104—105.

4. Сучасний інструментарій та галузеві особливості управління підприємствами України: монографія / За наук. ред. проф. Н.І. Чухрай. Львів, Видавництво Національного університету "Львівська політехніка". 2014. 300 с.

5. Тарасова Г.О. Формування стратегії управління розвитком промислових підприємств в умовах економічної нестабільності: теорія, методологія та практика: монографія. Київ, ФОП Халіков Р.Х., 2019. 326 с.

6. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ, НТУУ "КПІ", 2009. 488 с.

7. Тульчинська С.О., Чорній Б.П. Диверсифікація джерел залучення інвестиційних ресурсів у підприємства розподілення електроенергії. Економічний вісник Національного технічного університету України "КПІ". 2017. Вип. 14. С. 67—74.

8. Франчук І. А. Методологічні засади діяльності держави щодо регулювання електроенергетики. Теорія та практика державного управління. 2008. № 4. С. 252—260.

References:

1. Hordiienko, V. and Honcharova, M. (2012), "Energy component in the system of economic security of Ukraine", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 4, no 30, pp. 33—36.

2. Kyt'skaj, L. I. (2013), "Energy efficiency in Ukraine: analysis, problems and ways to increase", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 3, pp. 32—37.

3. Kukharuk, A. D. and Zmitrovych, D. D. (2015), "Formation of competitive advantages of the enterprise taking into account the provisions of the concept of sustainable development", *Naukovyj visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 15, no. 2, pp. 46—48.

4. Chukhray, N. I. *Suchasnyj instrumentarij ta haluzevi osoblyvosti upravlinnia pidpryemstvamy Ukrainy* [Modern tools and sectoral features of enterprise management in Ukraine], *Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnika"*, L'viv, Ukraine.

5. Tarasova, H. O. (2019), *Formuvannia stratehii upravlinnia rozvytkom promyslovykh pidpryemstv v umovakh ekonomichnoi nestabil'nosti: teoriia, metodolohiia ta praktyka* [Formation of strategy of management of development of industrial enterprises in conditions of economic instability: theory, methodology and practice], *FOP Khalikov R.Kh.*, Kyiv, Ukraine.

6. Tul'chyn's'ka, S. O. and Chornij, B. P. (2017), "Diversification of sources of attraction of investment resources in the enterprises of power distribution", *Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "KPI"*, vol. 14, pp. 67—74.

7. Tul'chyn's'ka, S. O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual-innovative modernization of Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], *NTUU "KPI"*, Kyiv, Ukraine.

8. Franchuk, I. A. (2008), "Methodological principles of the activity of the state in the regulation of electricity", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, pp. 252—260.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2019 р.